

Ivan Milovčić

**HODOČAŠĆE U KONTEKSTU KRŠĆANSKOG
BOGOŠTOVLJA / BOGOSLUŽJA**

Mr. Ivan Milovčić, Teologija u Rijeci

UDK: 264 : 248.153.8

Stručni rad

U kultnom ili bogoštovnom kontekstu, tj. u različitosti stavova i čina koji manifestiraju čovjekov odnos prema božanstvu, hodočašće je jedan od načina iskazivanja bogoštovlja, poznat u kršćanstvu, ali i izvan kršćanstva; u prošlosti i danas.

Ako pod pojmom bogoštovlja podrazumijevamo sve čine koje čovjek čini u odnosu na Boga (žrtva, molitva, meditacija, pokora...), mogli bismo reći da je bogoštovlje vlastito religijama, tj. onim religioznim sustavima koji približavanje čovjeka i božanstva vide jedino kao rezultat ljudskog nastojanja. Kršćanstvo, naprotiv, kao objavljena vjera, uspostavu prijateljskog, dapače obiteljskog odnosa čovjeka i Boga ne gleda kao rezultat čovjekova nastojanja nego Božjeg djelovanja. Smijemo li, dakle, u kršćanstvu govoriti o bogoštovlju, pa dosljedno tome - smije li se kršćanin služiti metodama koje su vlastite religijama, npr. hodočašćima?

Pouzdana znamo da je Isus hodočastio u jeruzalemski hram kad je imao dvanaest godina pa se, u svojoj revnoj odanosti Ocu, odvojio od Josipa i Marije. Hodočastio je i sa svojim učenicima i prilikom svog zadnjeg hodočašća u Jeruzalem dovršio ispunjavanje Očeve volje.

Povijest Crkve izvješćuje nas o hodočašćima, ponekad iscrpljujućim i dugotrajnim, koje kršćani poduzimaju motivirani kršćanskim motivima snažnijeg otvaranja Božjem djelovanju. Jedno je od najstarijih i najdragocjenijih svjedočanstava o liturgiji u Isusovoj domovini upravo putopis jedne hodočasnice.¹

1 *Peregrinatio Etheriae* (kraj IV. stoljeća) - hodočasnica Eterija ili Egerija.

Etimologija

Hodočastiti - častiti hodom. Izraz upućuje na čašćenje iskazano Bogu naporom tijela koji se ulaže u hodaње. Ovo je prvo na što pomislimo kad čujemo ovu riječ. Neki ipak misle, kako je to nedavno izrekla i s. Judita Čovo u *Duhovnoj misli* Hrvatskog radija, da hodočastiti znači uzeti čest ili dio, sudjelovati u hodu. Bez obzira na jedan ili drugi korijen, hodočašće je u hrvatskom jeziku oznaka za kretanje prema određenom cilju iz religioznih razloga. Iako hrvatski naziv sugerira pomisao da je to kretanje isključivo hodaњem, neki drugi jezici ne daju takvu sugestiju. Latinski izraz peregrinus proizlazi iz sintagme *per agros* (po poljima) i označava onoga koji je u neki grad došao izvana, dakle stranac koji mora naći svoj put između staza koje nisu uvijek ispravne. Stranac se može izgubiti pa mora pitati za pravi put ljude toga kraja. Ima potrebu zaštite, gostoprimstva i susretljivosti.² Hodočašće je dakle kretanje u mjesto koje nije svagdanje prebivalište, a to je kretanje motivirano vjerskim razlozima.

Povijest

Hodočašća kršćana nastavljaju židovsku hodočasničku pobožnost i nadahnjuju se primjerom hodočasnika Isusa. U želji da upoznaju mjesta gdje je Isus živio, propovijedao i umro, metom za prve kršćane hodočašća postaje Jeruzalem. Osobitu je pogodnost za hodočašća na sveta mjesta otvorio car Konstantin 313. godine svojim ediktom kojim je kršćanima dao slobodu ispovijedanja vjere. Hodočasnici su prolazili mjestima Isusova života, osobito njegove muke, i tražili predmete s kojima je bio u doticaju.³

Uz ovaj se kult malo-pomalo širi čašćenje mučenika, osobito apostolskih prvaka Petra i Pavla, mučenih u Rimu, gdje su mučeni i mnogi drugi svjedoci vjere, pa Rim postaje jedno od važnih ciljeva kršćanskih hodočasnika, osobito nakon arapskog zauzimanja Jeruzalema.⁴

2 Usp. <http://www.racine.ra.it/lcalighieri/Giubileo/termini.html>, *Il significato dei termini che identificano il pellegrino*, str. 1.

3 Usp. <http://www.racine.ra.it/lcalighieri/Giubileo/storia1.html>, *Storia del pellegrinaggio*, str. 1.

4 Usp. *Isto*, str. 1.

U srednjem vijeku sve je češća pojava kolektivnih hodočašća koja imaju za cilj ne samo pohod svetim mjestima nego izvršenje nekog zavjeta ili pokore.⁵

Današnja hodočašća nastavljaju ovu kršćansku tradiciju i uključuju sve njezine elemente. Novost suvremenih hodočašća ipak nije samo u načinu putovanja nego i u obliku koji ostvaruje; npr. svjetsko hodočašće pomirenja mladih u Taizé koji noseći križ i ikonu uskrsnuća žele da na svaki kontinent stigne poruka pomirenja i mira.⁶

Prema teologiji hodočašća

Hodočašće kao tema teoloških rasprava još uvijek predstavlja vruće pitanje. Teološko izučavanje ovog kulturalnog fenomena još nema zadovoljavajućih rezultata, a hodočasnička praksa kao da ima tendenciju približavanja magijskom shvaćanju hodočašća što je, dakako, kršćanstvu protivno: kršćani se naime ne upućuju na hodočašće kako bi se impregnirali moćima koje isijavaju iz nekog “svetog prostora” ili kako bi uspostavili kontakt s božanskim na “uzvišicama”, ili kako bi uronili u regeneratorske fluide sadržane u vodama koje izviru iz pećina pri svetištima.⁷ Pojam je svetog mjesta izvan evanđeoske optike. Isus naime proglašava lokalni kult prevladanim, nadidenim, i zahtijeva klanjanje u duhu. (Iv 4,23s). Ne postoje više sveta mjesta koja Božju prisutnost drže u zatočeništvu. (usp. Ef 2,21s; Kol 2,9; 1Kor 3,16s; 2Kor 6,16-19). Kršćansko hodočašće ima svoju posebnost jer ono nadilazi kategoriju prostora da bi postalo povijesni događaj. Naglasak nije na geografskom mjestu nego na spasonosnom događaju. Svetište za hodočasnika nije cilj nego samo jedna etapa u njegovu hodu u svijetu. Hodočašće se ucjepljuje u povijest spasenja prisvajajući dimenziju memorijala i eshatološku dimenziju. Ono postaje jedna od kategorija povijesti spasenja, iako je povijesno preuzelo oblik pučke pobožnosti. Makar se služi istim

5 Usp. *Isto*, str. 1.

6 Usp. V. Orlando, *Hodočašća*, u: M. Pranjić (ur.) *Religijsko-pedagoško-katehetski leksikon*, KSC, Zagreb, 1991., str. 238.

7 Usp. S. Rosso, *Pellegrinaggi*, u: S. de Fiores i S. Meo (ur.), *Nuovo dizionario di mariologia*, Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo (Milano), 1986., str. 1095.

znakovima kao i prirodna religioznost, njima aktualizira ono što je Bog učinio u drugim vremenima u eshatološkoj napetosti.⁸

Posredovanja i čudesa obilježja su poganskih proročišta i sve-tišta. Unatoč tome što Novi zavjet potvrđuje jedino posredništvo Kristovo (1Tim 2,5), ova je praksa posredovanja i čudesa koju su opravdavale snošljive i popustljive teologije djelomično ušla i u kršćanstvo. Razložna je bojazan da je pučka pobožnost kontaminirana latentim monofizitizmom prema kojemu je Krist, kojemu niječu ljudsku narav, previše udaljen od čovjeka, pa čovjeku trebaju posrednici: Marija i sveci koji bolje razumiju njegovu slabost pa su stoga bolji zagovornici kod Boga. Čudesa se uklapaju u tu koncepciju kao izvanredni Božji interventi u ono gdje on inače nije prisutan, ili bar ne na intenzivan način. Ovakvo se poimanje udaljuje od shvaćanja prema kojemu je Bog trajno prisutan i blizak te ga čovjek susreće čim dođe na svijet.⁹

U dinamici između naravne religioznosti i kršćanstva hodočašće možemo procjenjivati u nekoliko točaka, kako to sugerira P.-A. Liégé:

- 1) vjera se razlikuje od religije
po svom izvoru,
po novosti koju uspostavlja bilo s Božje bilo s ljudske strane,
po jedinom Kristovu posredništvu,
po osobnom osloboditeljskom odnosu u koji stavlja vjernika
pred Boga,
po svom povijesnom i eshatološkom značenju;
- 2) vjera osporava religiju u njezinim predstavljajima Boga i
ljudskog poziva nespojivima s objavom;
- 3) vjera religiju evangelizira i spašava čisteći je od njezinih dvo-
značnosti, reinterpreterajući njezina nadahnuća, ispravljajući
njezin jezik, odgovarajući na njezina autentična nadahnuća;
- 4) od religije posuđuje određene postupke za otvaranje hoda;
- 5) od religije prihvaća određene načine izražavanja (mitovi, obre-
di, simboli) unoseći ih u svoju liturgiju gdje im daje novo zna-
čenje;

⁸ Usp. *Isto*, str. 1095.

⁹ Usp. *Isto*, str. 1096.

- 6) tolerira određene prakse koje, iako nisu neophodno potrebne, nisu kontradiktorne evanđelju te dopuštaju prenositi i inkulturirati objavljenu vjeru.¹⁰

Hodočašće kao religiozni izražaj čovjeka svoje utemeljenje nalazi ponajprije u antropologiji. Teološka antropologija promatra čovjeka kao hodočasnika u svojoj biti. Već po stvaranju čovjek je sam sebi stranac. Prema filozofiji, njegovo je *biti* izvan njega, ono mu je zadano, pa ga mora dostići i osvojiti. Privučen da izađe iz omeđenog i zatvorenog, u njemu je prisutna čežnja za neograničenom otvorenošću prema beskonačnom. Odavde proizlazi njegov dinamičan poticaj prema naprijed. Opasnost je da se čovjek zaustavi na jednoj etapi, na fragmentu beskonačnoga. Ako je za kršćanina vjera življenje u nadi između spomena i eshatona, onda je hodočašće adekvatan izraz kršćanskog postojanja.¹¹

Hodočašće nalazi i svoje kristološko utemeljenje. Čovjekova se povijest odvija između dvije točke: izlaženje od Boga i povratak Bogu. Izići iz sebe kako bi se vratio Bogu nije samo askeza nego napredak i razvoj u novo. U ovom hodu čovjeka prati Bog. Kristov događaj koji daje smisao ovom dijalektičkom dinamizmu sažet je u "exitus" (silazak od Oca) i "reditus" (povratak Ocu). Središnji je događaj vazmeno otajstvo, prijelaz k Ocu, čime započinje preobražaj svijeta i povijesti.¹²

Hodočašće je i u samoj naravi Crkve koja treba upućivati na buduće stvari i ostvarivati ih već sada. Iz toga proizlazi da je Crkva izvan svog doma, ona putuje prema ostvarenju. U ovome prepoznajemo eklesiološko utemeljenje hodočasničke prakse u kršćanstvu.¹³

Sad nam se postavlja pitanje je li hodočašće samo čin jednostavne pobožnosti ili jedna općenita forma religioznosti. Da bismo odgovorili na to pitanje, potrebno je najprije razlikovati objektivni kult (u kršćanstvu je to liturgija) koji se temelji na riječi Božjoj i ukorijenjen je u konstitutivnu tradiciju, te subjektivni kult (pobožno-

10 Usp. *Isto*, str. 1097.

11 Usp. *Isto*, str. 1098.

12 Usp. *Isto*, str. 1098.

13 Usp. *Isto*, str. 1098.

sti...) koji se uglavnom temelji na asketskom naporu pri čemu osjećaj i emotivnost imaju veliku važnost.

Zbog svoje biblijske ukorijenjenosti hodočašće ne može biti samo nešto što potpuno pripada pobožnosti. Ono nije samo čin kojim ljudi traže Boga nego događaj u kojem Bog, tražeći čovjeka, dolazi njemu u susret u Kristu. Iako nije obredna forma u pravom smislu, hodočašće je ipak znak i kao takvo ulazi u područje kulta na granici između liturgije i pobožnosti. Stoga ono nije samo izraz osjećaja nego onoga što se u biblijskom jeziku naziva događajem, tj. prisutnost Božjeg djelovanja koja se u Kristu i po Kristu prenosi vjernicima.¹⁴

Pastoral hodočašća

U naše vrijeme osjećamo povećanje broja hodočasnika, no njihovo stjecanje u svetišta po sebi nije siguran pokazatelj kršćanskog osjećaja jer mogu biti motivirani profanim ili indiferentnim motivima. Moderna prijevozna sredstva i ekonomski napredak potiskuju aspekte napora i pokore i putovanje čine ugodnim. U eri turizma hodočašća su u opasnosti da se pretvore u turistička putovanja i kao takva postanu potrošačko dobro koje ne mogu svi priuštiti. S druge strane, ponekad sudionici, osobito mladi, s entuzijazmom sudjeluju na hodočašću kao na “maršu” vjere za mir ili protiv gladi u svijetu (poput onoga u Taizé). R. Laurentin u analizi “autentičnosti Lurda” donosi inventar poricanja koji ne treba zanemariti. On tvrdi da se na hodočašćima ističe kako:

- 1) traženje milosti i ozdravljenja pokazuje centripetalno magijsko ponašanje protivno oblativnom pokretu autentične vjere;
- 2) potiču se obredi zatvoreni u sebe same (hodočasnici koji nisu praktični vjernici, dok se u svetištima ponašaju kao udarnici molitve, nakon povratka kući mirne savjesti prihvaćaju prijašnju indiferentnost): u ovom slučaju oni se pojavljuju kao alibi gdje se gasi religiozni nemir koji bi, naprotiv, trebao uputiti prema učinkovitom i trajnom obraćenju;

¹⁴ Usp. *Isto*, str. 1099.

- 3) hodočašće je forma sentimentalne i emotivne pobožnosti, i kad se ne radi o oblicima kolektivnog zanosa ili, jednostavnije, instinkta stada koji potiče da se ide tamo gdje je više ljudi;
- 4) polarizacija prema “komadiću neba” koji je svetište odvraća od zemaljskih stvarnosti i zalaganja za pravdu i ljubav prema braći i društvu;
- 5) nadnaravne, pijetističke, čak magijske i praznovjerne devijacije nisu uopće izmišljene.¹⁵

Ova zla doista nisu sve. Ovom se popisu može suprotstaviti drugi na kojem će biti pozitivnosti. U ovom smislu čini se da su vrlo bogati kriteriji prema kojima se ravna u Lurdu:

- 1) hodočašće mora stvoriti klimu zajedništva u skupini i među različitim skupinama kao privilegirano iskustvo zajedništva između zajednice i različitih Crkava;
- 2) u molitvi se na prvom mjestu daje važnost liturgijskom zborovanju, osobito ono sakramentalno;
- 3) hodočašće mora biti uistinu jako vrijeme duhovnog života podržavano propovijedima i katehezama;
- 4) iako ne treba biti rigorozan, ne smije se popustiti napasti pretvaranja hodočašća u turističko putovanje nego treba bdjeti kako bi se odvijalo u duhu molitve.¹⁶

Zaključak

Elementi koje na hodočašću treba promovirati jesu:

- 1) prvenstvo molitve;
- 2) pokornički hod, temeljni čin za uključenje u vazmeno otajstvo;
- 3) sudjelovanje u životu Crkve aktivno ulazeći u njezine prokupa-cije i njezine akcije.¹⁷

Sve ovo treba inspirirati etapno programiranje, animaciju po-

¹⁵ Usp. *Isto*, str. 1100.

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 1102.

¹⁷ Usp. *Isto*, str. 1102.

jedinih dana, stil života u skupini, odnose sa zajednicama koje se susreću u hodu. Hodočašće mora pretvoriti u čin memoriju Crkve, navještaj Kristova povratka kome Crkva ide u susret i svjedočanstvo prema “onima koji su vani”.

I zbog svega ovoga hodočašće nije činjenica koja stoji za sebe, više ili manje na granici crkvenog života, a još manje u kontradikciji s Crkvom.¹⁸ Ono se, pravilno shvaćeno i korektno ostvareno, predstavlja kao autentični crkveni fenomen u kojem se ostvaruje dinamična razmjena darova Božjih čovjeku i čovjekovih Bogu.

18 Usp. *Isto*, str. 1102.